

Горошко Юлія Андріївна

здобувач вищої освіти ступеня
магістра навчально-наукового
інституту права та психології
Національна академія внутрішніх
справ

Науковий керівник:

Сьох Катерина Ярославівна

завідувач кафедри конституційного
права Національна академія
внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

ГАРАНТІЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДОВОЇ ВЛАДИ ЯК КЛЮЧОВИЙ АСПЕКТ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Незалежність судової влади, її рівність із законодавчою та виконавчою владою є невід'ємними ознаками правової держави, в якій кожен має право на судовий захист своїх прав і свобод, вона встановлена в Україні як конституційний принцип організації та функціонування судів з метою забезпечення права осіб на такий захист. У контексті європейської інтеграції забезпечення реальної, а не декларативної незалежності суду набуває особливого значення, оскільки воно прямо пов'язане з виконанням Копенгагенських критеріїв та зобов'язань України перед Європейським Союзом (далі - ЄС).

Гарантії незалежності судової влади охоплюють конституційно закріплені принципи поділу влади, незмінюваності суддів, їхнього матеріального та соціального забезпечення, особливого порядку призначення і звільнення, а також ефективні механізми захисту суддів від будь-якого неправомірного впливу з боку інших гілок влади чи приватних інтересів. Водночас важливим аспектом є інституційна незалежність органів суддівського врядування, зокрема у питаннях добору, оцінювання та дисциплінарної відповідальності суддів.

Сучасні євроінтеграційні процеси зумовлюють необхідність гармонізації національного законодавства України із стандартами Ради Європи та практикою Європейського суду з прав людини, які послідовно наголошують на нерозривному зв'язку між незалежністю суду, правом на справедливий суд і довірою суспільства до правосуддя. У цьому контексті судова реформа в Україні має бути спрямована не лише на формальне оновлення нормативної бази, а й на створення ефективних гарантій, здатних забезпечити автономність судової влади в реальних умовах її функціонування.

Отже, гарантії судової влади є імперативною умовою європейської інтеграції, оскільки це одні з ключових критеріїв членства в ЄС.

Говорячи про гарантії незалежності, які забезпечують справедливе судочинство та невідворотність відповідальності, є важливою сходинкою на

шляху до євроінтеграції України, яка в свою чергу надасть можливість для подолання корупції та зміцнення довіри суспільства до правосуддя.

Наразі в Україні існують певні нормативно-правові актів, які упорядковують судову владу та діяльність суддів і серед них відносно новими є: Закон України «Про судоустрій і статус суддів», Закон України «Про вищу раду правосуддя». Звісно, що основою є Конституція України.

Незалежність судової влади в Україні закріплена в Конституції України, яка визначає судову владу як самостійну гілку влади і гарантує її автономність.

- Конституції України встановлює принцип верховенства права, що передбачає можливість правосуддя лише незалежними судами (ст. 8).
- передбачає, що правосуддя здійснюється виключно судом (ст. 126).
- гарантує незалежність судді, її/його недоторканність та передбачає, що судді підкоряються лише закону, а не чиємусь впливу (ст. 127).
- визначає статус суддів, невідворотність правосуддя, незмінність умов праці та соціального захисту, заборону впливати на діяльність суддів (ст. 128) [1]. Ці положення формують конституційний каркас незалежності судової влади як невід'ємної складової правової держави.

Окрім Конституції, незалежність судової влади забезпечується рядом законів, що деталізують механізми реалізації основних засад. Зокрема, Закон України «Про судоустрій і статус суддів», у якому встановлено:

- порядок призначення суддів та їх незалежний статус (ст. 18–26);
- норму про те, що суддя не може бути звільнений, переведений чи притягнений до дисциплінарної відповідальності без відповідного законного порядку (ст. 34);
- гарантії соціального та матеріального забезпечення суддів, включно із грошовим утриманням та пенсійним забезпеченням (ст. 47–49) — важлива складова незалежності, оскільки економічна залежність може впливати на об'єктивність [2].

Не менш важливим є Закон України «Про Вищу раду правосуддя». Цей закон регулює діяльність Вищої ради правосуддя (предмет: добір, дисциплінарне провадження, ротація суддів):

- ВРП здійснює добір та рекомендації щодо призначення суддів, їх дисциплінарних справ та розгляду питань звільнення;
- Вища рада правосуддя має забезпечувати незалежність суддів і неприпустимість втручання в їх діяльність [3].

Важливість гарантій незалежності не обмежується національним правом. Європейські механізми контролю і захисту прав людини формують міжнародні стандарти незалежності та неупередженості суду:

- Європейська конвенція з прав людини (ЄКПЛ), зокрема Стаття 6 (право на справедливий суд) — незалежність і безсторонність трибуналу встановлено як обов'язкова складова справедливого розгляду [4];
- Практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) послідовно тлумачить незалежність суддів як обов'язкову передумову відповідності справедливому судовому розгляду [5]. Ці стандарти увійшли до практики ЄС і Ради Європи та є орієнтирами реформування національної судової системи.

Незважаючи на достатню нормативну базу, реальна незалежність судової влади потребує ефективних механізмів реалізації: прозорий добір суддів, незалежні органи суддівського врядування (ВРП), дієві гарантії від політичного впливу у процесах формування і контролю.

Важливим кроком є імплементація рекомендацій міжнародних організацій (Ради Європи, Європейського суду з прав людини) щодо прозорості та відповідності стандартам незалежності суддів.

На сьогодні, Рада Європи наголошує для України, щодо подолання корупції у судовій системі. Парламентська асамблея Ради Європи зауважує про пріоритетність викорінення корупції в судовій системі, але попри зусилля України в ній все таки існують певні прогалини.

Корумпованість судової системи підриває верховенство права, що ставить під сумнів рівність перед законом і право на справедливий судовий розгляд, підриває легітимність всіх органів державної влади.

Про, що говорить Висновок № 21 (2018) Консультативної ради європейських суддів «Про запобігання корупції серед суддів» (КРЄС; Висновок КРЄС № 21). Зокрема, в якому наголошено:

1. що корупція серед суддів є однією з основних загроз суспільству та функціонуванню демократичної держави;
2. що корупція перешкоджає довірі громадськості до судової системи, а отже, і до всієї політичної системи;
3. що судді є відповідальними за виявлення корупції та реагування на неї, а також нагляд за поведінкою суддів. [5]

Гарантії незалежності судової влади в Україні мають міцне нормативне підґрунтя як у Конституції, так і в спеціалізованому законодавстві. Однак їхня ефективність залежить від практичної реалізації, що є ключовим для досягнення відповідності європейським стандартам верховенства права та успішної європейської інтеграції.

Отже, незалежність судової влади є фундаментальною складовою принципу верховенства права та обов'язковою умовою функціонування демократичної правової держави. В Україні вона має належне нормативне закріплення на конституційному рівні та деталізується у спеціальному законодавстві, зокрема у законах України «Про судоустрій і статус суддів» та «Про Вищу раду правосуддя», що формують інституційні та процедурні гарантії автономності судової влади.

У контексті європейської інтеграції реальна незалежність судової влади набуває особливого значення, оскільки є одним із ключових критеріїв відповідності України стандартам Європейського Союзу та Ради Європи. Практика Європейського суду з прав людини та рекомендації органів Ради Європи послідовно підкреслюють нерозривний зв'язок між незалежністю суду, правом на справедливий судовий розгляд і рівнем довіри суспільства до правосуддя.

Водночас, попри наявність розвиненої нормативно-правової бази, ефективність гарантій незалежності судової влади значною мірою залежить від

їх практичної реалізації. Корупція в судовій системі залишається одним із ключових викликів, що підриває легітимність правосуддя та гальмує євроінтеграційні процеси. У цьому зв'язку особливого значення набуває імплементація рекомендацій Ради Європи та Консультативної ради європейських суддів, спрямованих на посилення добросовісності суддівського корпусу та ефективних механізмів відповідальності.

Таким чином, забезпечення реальної незалежності судової влади є не лише внутрішньодержавним завданням, а й стратегічним пріоритетом європейської інтеграції України, від реалізації якого залежить успішність демократичних трансформацій, зміцнення верховенства права та довіри суспільства до судової системи.

Список використаної літератури:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР (зі змін. і допов.). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 04.02.2026).
2. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 червня 2016 р. № 1402-VIII (зі змін. і допов.). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 04.02.2026).
3. Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21 грудня 2016 р. № 1798-VIII (зі змін. і допов.). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19> (дата звернення: 04.02.2026).
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 р. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 04.02.2026).
5. Висновок № 21 (2018) Консультативної ради європейських суддів «Про запобігання корупції серед суддів». – URL: <https://rm.coe.int/ccje-opinion-21-2018-ukr/16808eba3f> (дата звернення: 04.02.2026).
6. Практика Європейського суду з прав людини : рішення та правові позиції щодо незалежності та безсторонності суду. – URL: <https://hudoc.echr.coe.int> (дата звернення: 04.02.2026).